ZIMNA WOJNA

Tym mianem określa się okres geopolitycznego napięcia między dwoma **supermocarstwami** – **Stanami Zjednoczonymi** i **Związkiem Sowieckim** – oraz ich sprzymierzeńcami.

Zimna wojna trwała **w latach 1947–1991**.

- Została tak nazwana ze względu na **brak typowych działań militarnych między supermocarstwami**.
- Przed bezpośrednią konfrontacją powstrzymywała strony **groźba wzajemnego nuklearnego zniszczenia**.
- Walka przybrała **specyficzne formy**.

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://hi-storylessons.eu

ŹRÓDŁA KONFLIKTU

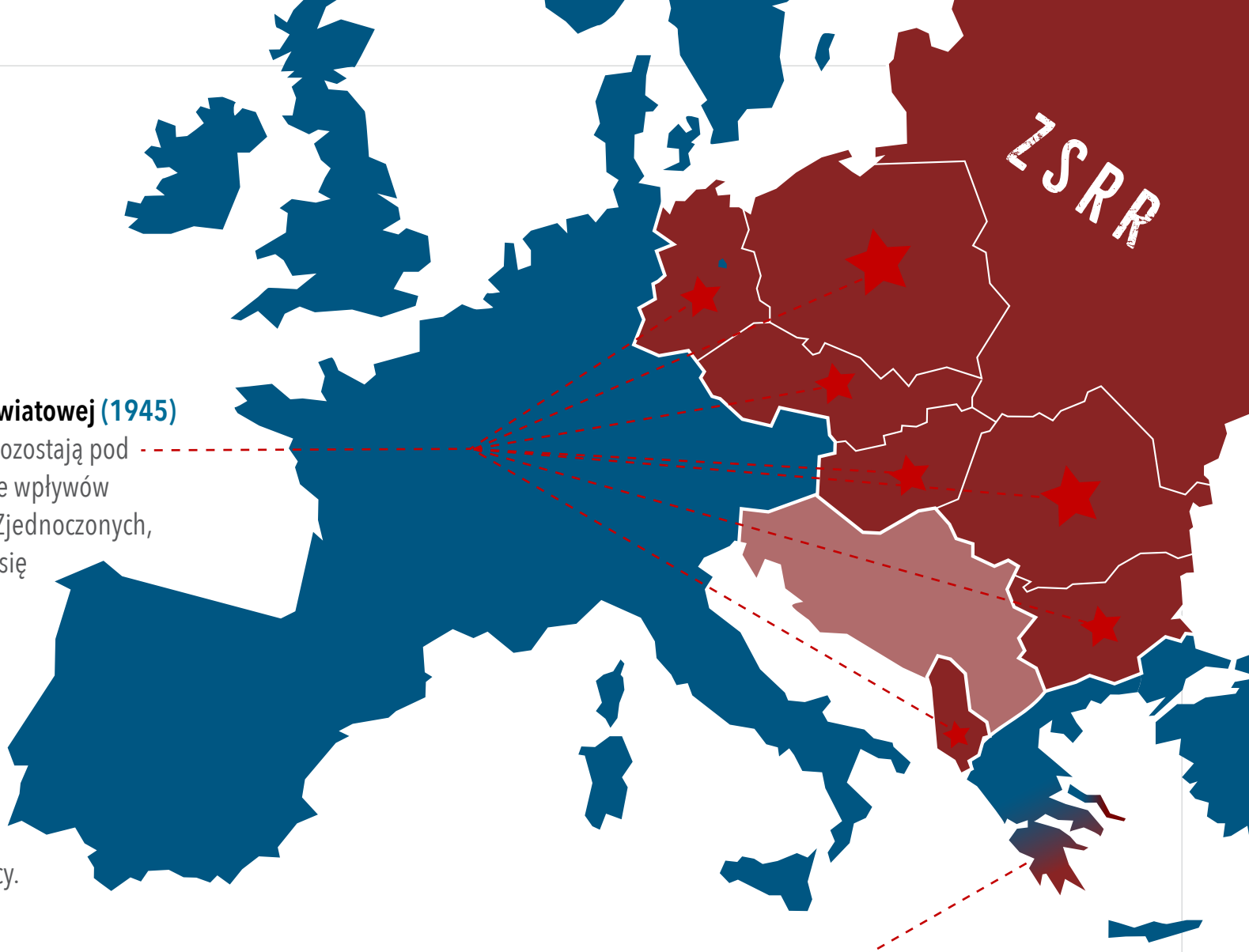

▶ **Po zakończeniu drugiej wojny światowej (1945)** kraje Europy Wschodniej i Środkowej pozostają pod kontrolą Związku Sowieckiego. W strefie wpływów zachodnich sprzymierzeńców (Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii oraz Francji) znajduje się gros państw Europy Zachodniej.

▶ W latach **1945–1948 Związek Sowiecki** na całym obszarze pod swoją kontrolą ustanawia **komunistyczne rządy**, niekiedy odwołując się do uzasadnionej – w jego opinii – przemocy.

▶ **5 marca 1946 Winston Churchill** ostrzega, że nad Europą opada **„żelazna kurtyna"** dzieląca kontynent na dwie wrogie części.

▶ Podczas **wojny domowej w Grecji (1944–1949)** komunistyczna partyzantka grozi obaleniem popieranego przez Zachód rządu.

▶ Żeby nie dopuścić do upadku greckiego rządu, Stany Zjednoczone postanawiają wesprzeć go finansowo.

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://hi-storylessons.eu

BLOKI POLITYCZNE

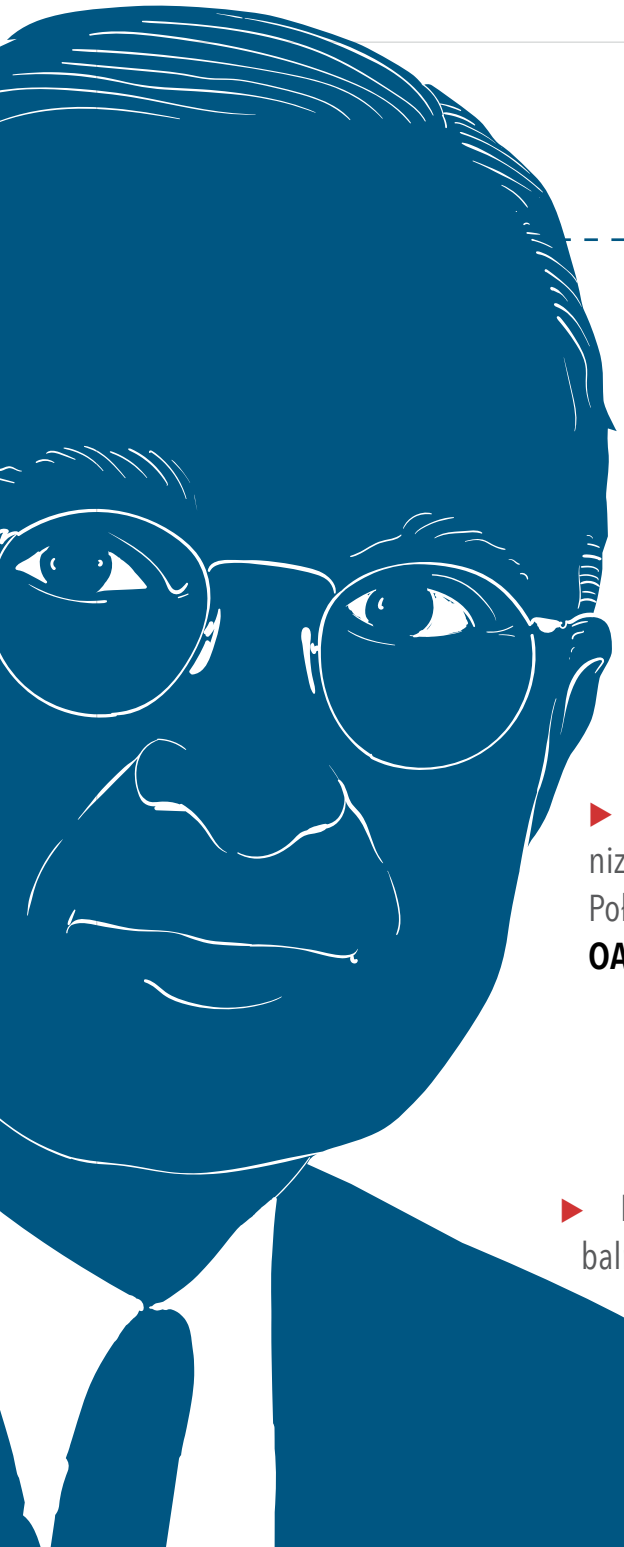

▶ **12 marca 1947 prezydent USA Truman** ogłasza nową doktrynę – zwaną **doktryną Trumana** lub **powstrzymania** – mającą na celu zahamowanie postępów komunizmu.

▶ **W 1947 stalinowski minister kultury Andriej Żdanow** ogłasza, że świat jest podzielony na dwa obozy: **siły imperialistyczne** (pod przywództwem Stanów Zjednoczonych) i obóz **„demokratyczny"** (pod przywództwem sowieckiej Rosji). **Doktryna Żdanowa** jest sowiecką odpowiedzią na **doktrynę Trumana**.

▶ Siły zachodnie tworzą kilka paktów militarnych, w tym **NATO** (Organizację Traktatu Północnoatlantyckiego), **SEATO** (Organizację Paktu Azji Południowo-Wschodniej), **CENTO** (Organizację Paktu Centralnego) oraz **OAS** (Organizację Państw Amerykańskich).

▶ W odpowiedzi państwa komunistycznego bloku wschodniego w Europie podpisują **Układ Warszawski**.

▶ Liczne kraje, zwłaszcza rozwijające się, chcą zachować neutralność wobec globalnego konfliktu. Po **konferencji w Bandungu** w **1955** powołują do życia **Ruch Państw Niezaangażowanych**.

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://historylessons.eu

ZAGROŻENIE NUKLEARNE

▶ W Stanach Zjednoczonych **16 lipca 1945** zostaje przeprowadzony **pierwszy test jądrowy**. Detonacja następuje dzień przed rozpoczęciem konferencji w Poczdamie. Test wyznacza nowy etap w międzynarodowej dyplomacji.

▶ **Bomby atomowe rzucone na Hiroszimę i Nagasaki (6 i 9 sierpnia 1945)** zwiastują koniec wojny z Japonią. Świat jednak jest zaszokowany skalą zniszczeń.

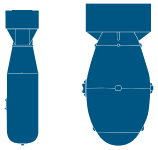

▶ Amerykańska dominacja w zakresie technologii jądrowej nie trwa długo. **29 sierpnia 1949 Związek Sowiecki przeprowadza własny test bomby atomowej.**

▶ **Rozpoczyna się wyścig zbrojeń.** Po zbudowaniu pierwszej bomby wodorowej **(1952)** przychodzi kolej na stworzenie systemu międzykontynentalnych pocisków balistycznych **(1957)**.

▶ Groźba **wzajemnie zagwarantowanego zniszczenia**, czyli globalnej zagłady, zapobiega użyciu broni jądrowej przez którąkolwiek ze stron.

16 lipca 1945 — 6 i 9 sierpnia 1945 — 29 sierpnia 1949 — 1952 — 1957

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://hi-storylessons.eu

BEZPOŚREDNIA KONFRONTACJA

▶ **Berliński most powietrzny (od czerwca 1948 do maja 1949)**: żeby przełamać blokadę Berlina przez wojska sowieckie, Brytyjczycy i Amerykanie uruchamiają dostawy powietrzne, które trwają prawie rok.

▶ **Kryzys berliński, 1961**: Zaalarmowany ucieczkami mieszkańców Niemiec Wschodnich przez Berlin na Zachód, Chruszczow żąda wycofania wojsk zachodnich z Berlina. W odpowiedzi prezydent Kennedy zobowiązuje się bronić Berlina Zachodniego za wszelką cenę. Ostatecznie komuniści wznoszą mur izolujący Berlin Zachodni od terytorium Niemiec Wschodnich.

▶ **Kryzys kubański, 1962**: Związek Sowiecki potajemnie przenosi pociski jądrowe na Kubę. Domagając się ich usunięcia, Kennedy grozi otwartą wojną. Chruszczow ustępuje, co skłania Kennedy'ego do wycofania amerykańskich rakiet z Turcji.

▶ **Amerykańskie ćwiczenia „Able Archer", 1983**: podczas trwania ćwiczeń Związek Sowiecki jest przekonany, że atak militarny Zachodu nieuchronnie się zbliża.

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://hi-stonylessons.eu

1948 – 1949 | 1961 | 1962 | 1983

WOJNY ZASTĘPCZE

- Żeby uniknąć eskalacji nuklearnej, supermocarstwa podejmują **niebezpośrednie formy konfrontacji.**

- W **wojnach zastępczych**, regionalnych czy domowych supermocarstwa wspierają przychylne im strony pomocą finansową oraz sprzętem.

- Udział supermocarstw w tych lokalnych konfliktach nie tylko te wojny przedłuża, lecz także wzmaga działania bojowe i prowadzi do większych zniszczeń.

- Najbardziej znanymi przykładami takich wojen są:

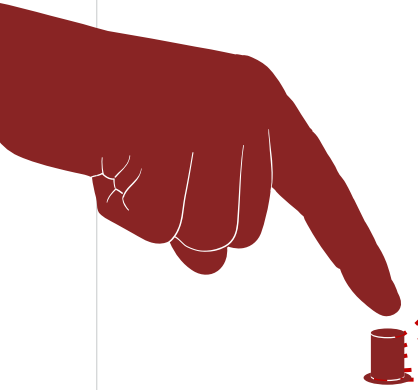

wojna koreańska (**1950–53**),

wojna wietnamska (**1960–75**),

południowoafrykańska wojna graniczna (**1966–90**),

sowiecka interwencja w **Afganistanie** (**1979–89**)

oraz wojny domowe w **Angoli, Mozambiku**, **Czadzie**, **Etiopii** i **północnym Jemenie**.

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://hi-storylessons.eu

NAPIĘCIA WEWNĘTRZNE

ZACHÓD

- Dochodzi do **pojedynczych rozdźwięków**, m.in. Francja w **1966** częściowo opuszcza NATO.
- Wybuchają **powstania antyamerykańskie** na Filipinach (**1945–54**), na Kubie (**1958**) oraz w wielu państwach Ameryki Łacińskiej (**w latach 50. i 60.**). W państwach Europy Zachodniej dochodzi do zamachów terrorystycznych.
- W Stanach Zjednoczonych obawy przed utratą bezpieczeństwa wywołują **w latach 50. „czerwoną panikę"** i prowadzą do **„polowania na czarownice".** Mimo to zasada wolności słowa ostatecznie bierze górę.
- Na terenie Europy Zachodniej, zwłaszcza **pod koniec lat 60.**, dochodzi do **protestów studenckich.**

WSCHÓD

- **Konflikty ideologiczne** w bloku komunistycznym: pojawiają się rozdźwięki między Moskwą a **Jugosławią** (**1948**), **Chinami** (**1960**) i **Albanią** (**1961**).
- **Bunty społeczne** w Europie Środkowej i Wschodniej, w tym w **NRD** (**1953**), na **Węgrzech** (**1956**) i w **Czechosłowacji** (**1968**). W **1980** w **Polsce,** gdzie do protestów dochodziło już wcześniej – w **1956, 1968, 1970** oraz w **1976** – rodzi się ruch społeczny „Solidarność".
- Władze partyjne powołują do życia **tajne policje**, które prowadzą nadzór społeczny na sposób sowieckiego **NKWD/KGB**. Zarówno w Związku Sowieckim, który rozbudowuje system łagrów, jak i w niektórych państwach bloku wschodniego coraz częściej dochodzi do przesłuchań więźniów politycznych, tortur, a nawet straceń.
- W całym regionie upowszechniają się **ruchy dysydenckie** i protesty studenckie.

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://hi-storylessons.eu

WALKA KULTUR

- Unikając konfliktu zbrojnego, każde z supermocarstw próbuje **alternatywnymi sposobami dowodzić swojej domniemanej wyższości.**

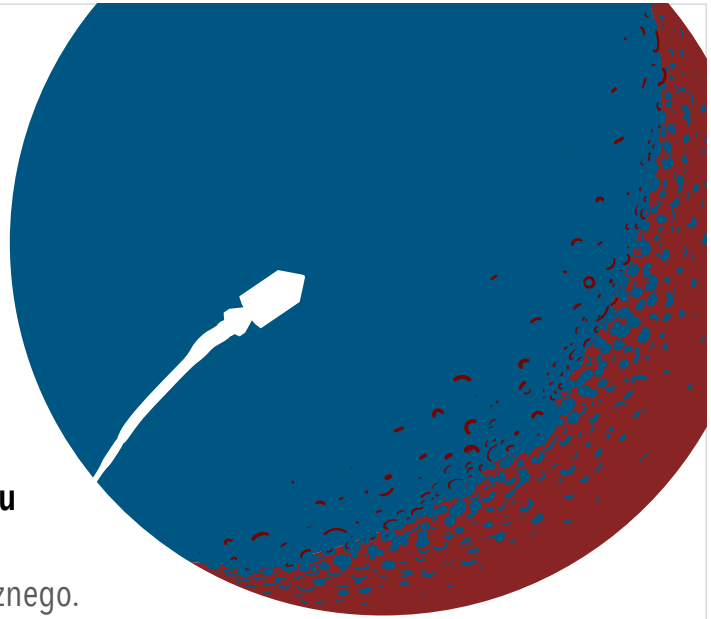

- Sukcesy w **wyścigu kosmicznym** stają się miarą postępu technicznego.

- **Rywalizacja sportowa**, w szczególności podczas igrzysk olimpijskich, nabiera przesadnej wagi.

- **Muzyka popularna**, nadawana przez zachodnie radiostacje, podbija młodych ludzi na Wschodzie.

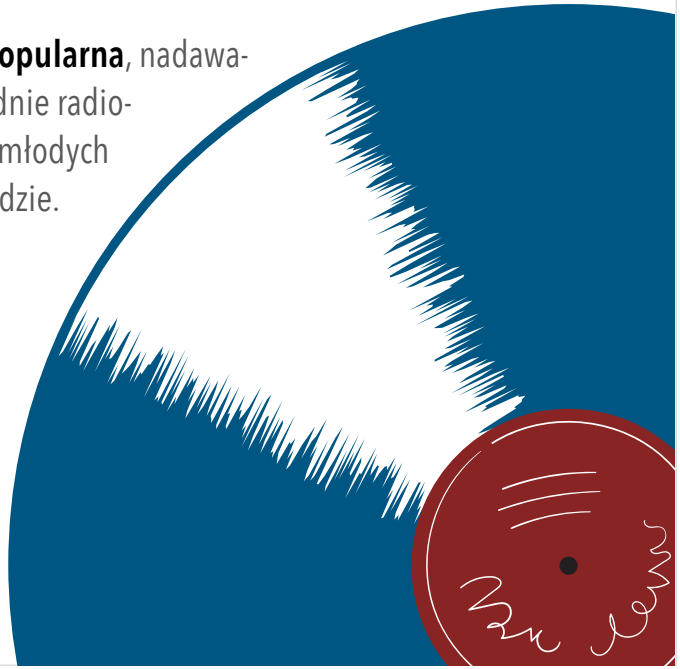

- Silną bronią stają się **kultura konsumencka** i różnorodność Zachodu.

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://hi-storylessons.eu

KONIEC ZIMNEJ WOJNY

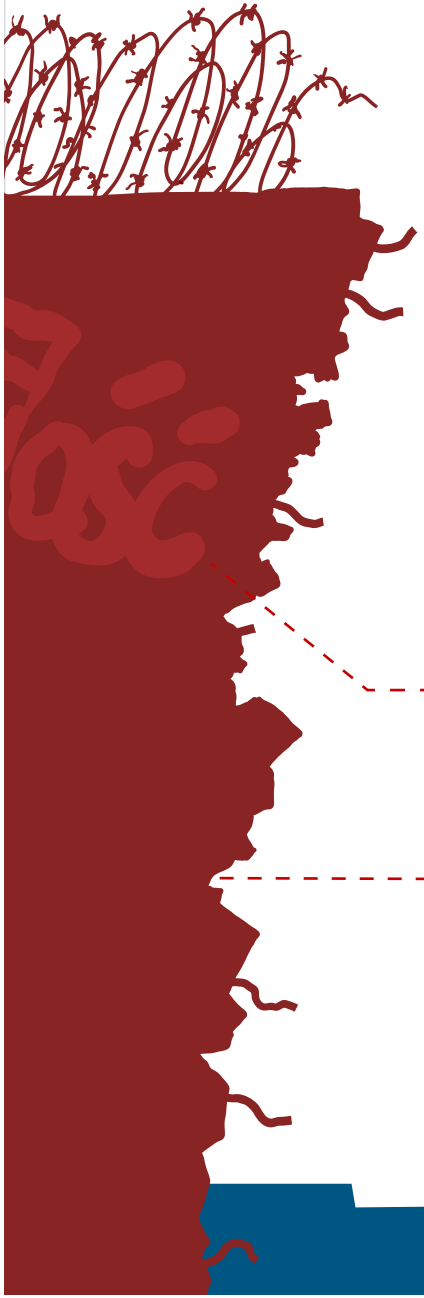

- W **latach 80.** Związek Sowiecki nie był już w stanie rywalizować gospodarczo ze Stanami Zjednoczonymi. Powstanie Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego "Solidarność" w Polsce najwyraźniej ukazało powszechne niezadowolenie społeczeństw bloku wschodniego z rządów komunistycznych.

- W **1986** **Michaił Gorbaczow**, sekretarz generalny KC KPZR, ogłasza ***pieriestrojkę*** (rekonstrukcję systemu, także ekonomicznego) oraz ***głasnost*** (jawność życia publicznego, otwartość informacyjną, większą wolność słowa).

- W **kwietniu 1989** Węgry otwierają granicę z Austrią. **Wyrwa w „żelaznej kurtynie"** powoduje reakcję łańcuchową – w efekcie kurtyna zanika.

- W Polsce w **czerwcu 1989**, za sprawą nacisków ze strony opozycji, dochodzi do częściowo wolnych i demokratycznych wyborów. **Powstaje pierwszy niekomunistyczny rząd w bloku sowieckim.**

- Te pierwsze zmiany prowadzą w **listopadzie** do **obalenia muru berlińskiego**.

- W **1990** **Litwa jako pierwsza z 14 republik** odłącza się od Związku Sowieckiego.

- **26 grudnia 1991** **Związek Sowiecki się rozpada. Koniec zimnej wojny.**

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://hi-storylessons.eu

PYTANIA

Podczas zimnej wojny oba bloki polityczne doświadczają napięć wewnętrznych. Choć w tym aspekcie występuje zbieżność, do opisanych wydarzeń dochodzi w całkiem odmiennych społeczeństwach.

- Jakie były różnice polityczne między dwoma blokami?
- Jakie były różnice między państwami w poszczególnych blokach?
- Dlaczego napięcia w bloku wschodnim były znacznie większe niż w zachodnim?
- Jakie cechy bloku zachodniego pozwoliły mu przetrwać po ostatecznym upadku bloku wschodniego?

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://hi-storylessons.eu

ZIMNA WOJNA

European Network Remembrance and Solidarity

https://hi-storylessons.eu/
https://enrs.eu/

Infografiki zostały przygotowane z myślą o projekcie **Hi-story – lekcje historii. Wiedza o dziejach Europy w XX wieku**.

Projekt **Hi-story** dąży do ukazania XX-wiecznej historii Europy z różnych punktów widzenia. Mamy nadzieję, że takie ujęcie pomoże na przykład zrozumieć, dlaczego sąsiadujące ze sobą kraje mogą w całkowicie odmienny sposób postrzegać te same fakty historyczne. Zwrócenie uwagi na ten właśnie aspekt jest podstawowym celem projektu.

Liczymy na to, że wykłady **Hi-story** nakłonią nauczycieli i uczniów do dyskusji na temat bogactwa spojrzeń na historię, prowadzącej do odkrywania jej różnorodności i zawiłości w obrębie przeciwstawnych niekiedy poglądów.

Autorzy:

Keith Lowe, brytyjski pisarz i historyk, autor dzieł opublikowanych w dwudziestu językach.

Merytoryczna redakcja tekstów:

Prof. Jan Rydel, ENRS

Konsultant ds. programu szkolnego:

Julita Gredecka

Koordynacja:

Maria Naimska, Zhanna Vrublevska, ENRS

Oprawa graficzna: Mikołaj Kamler

Przekład z angielskiego na polski:

Jan Chodakowski

Korekta: Mirosław Grabowski

ENRS otrzymuje wsparcie finansowe ze strony:

Ministry of Culture and National Heritage of the Republic of Poland

Federal Government Commissioner for Culture and the Media

Ministry of Human Capacities

Ministry of Culture of the Slovak Republic

Ministry of Culture and National Identity

© Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie (podając źródło) jedynie w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. https://hi-storylessons.eu